

УДК 37+001.89]:378.4(1-87)

А. А. Сбруєва

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ПРОБЛЕМА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ОСВІТНЬОЇ ТА НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УНІВЕРСИТЕТУ: АНАЛІЗ ЗАРУБІЖНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

У статті проаналізовано стан дослідженості проблеми взаємозв'язку освітньої та наукової складових діяльності університету в теорії вищої освіти розвинених англomовних країн. Окреслено цільові пріоритети реформ вищої освіти розвинених англomовних країн; узагальнено ключові компетентності, формування яких визнано необхідним Європейською рамкою кваліфікацій вищої освіти. Типологізовано суб'єкти, що беруть участь у розв'язанні розглядуваної проблеми. Схарактеризовано термінологічний апарат дослідження, висвітлено національні моделі організації взаємодії освітньої та наукової діяльності університетів у розвинених країнах.

Ключові слова: вища освіта, університет, розвинені англomовні країни, дослідження, викладання, навчання, викладач, студент, взаємозв'язок.

Постановка проблеми. Проблема взаємозв'язку освітньої та наукової діяльності ВНЗ у підготовці фахівця вже дуже тривалий час знаходиться в полі зору дослідників розвинених країн. Протягом останніх десятиліть десятки й сотні наукових статей і монографій, аналітичних доповідей, урядових програм і нормативних актів було спрямовано на вивчення та розв'язання проблеми оптимізації такого зв'язку з метою підвищення ефективності діяльності вищої школи, реалізації її місії щодо підготовки фахівців до успішного працевлаштування та якісної професійної діяльності в умовах швидко змінюваних вимог ринку праці.

Особливої актуальності дослідження означеної нами проблеми набули в умовах побудови суспільства знань, оскільки всі його сутнісні складові (виробництво знань, що здійснюється, передусім, шляхом наукових досліджень, їх засвоєння в процесі освіти та професійної підготовки, поширення знань за допомогою ІКТ і використання знань в інноваційних процесах) можуть бути реалізовані фахівцями, що набули достатніх компетентностей у рамках правильно організованої, а саме, дослідно-орієнтованої вищої освіти.

Доцільність звернення до проблеми взаємозв'язку освітньої та наукової діяльності вищої школи зумовлена, на нашу думку, необхідністю розв'язання низки суперечностей у розвитку вітчизняної вищої освіти, а саме: між актуалізацією в умовах європейської інтеграції України замовлення суспільства на підготовку фахівця з високим рівнем розвитку навичок творчого та критичного мислення, фаховими знаннями випереджувального характеру, готовністю до інноваційної діяльності та традиційними, недостатньо гнучкими, персоналізованими, технологічно забезпеченими підходами вітчизняної вищої школи до професійної підготовки; між наявними у вітчизняній вищій освіті багатими традиціями

поєднання викладацької та наукової діяльності й неспроможністю їх творчого розвитку в умовах інноваційного розвитку системи вищої освіти; між величезним міжнародним досвідом пошуку й запровадження нових стратегій інтеграції освітньої та наукової складових професійної підготовки фахівців закладами вищої освіти й недостатньою ознайомленістю вітчизняних освітян із цим дорогоцінним доробком.

Звернення до зарубіжного досвіду не означає, що в інших країнах знайдено панацею у розв'язанні досліджуваної проблеми, що нові стратегії є досконалими та їх можна механічно пересадити в «чужий ґрунт». Однак, осмислення успішного зарубіжного досвіду повинно спонукати до більш активної рефлексії щодо власних надбань, недоліків і перспектив.

Аналіз актуальних досліджень. Джерельна база, необхідна для аналізу проблеми на наднаціональному, національному та інституційному рівнях включає кілька категорій джерел. По-перше, це документи міжнародних політичних, економічних і культурно-освітніх організацій щодо трансформації місії вищої освіти в умовах суспільства знань. Найбільш актуальними в цьому контексті ми вважаємо матеріали міжнародних конгресів, доповіді й аналітичні звіти за результатами дослідницьких програм ОЕСР [16; 19; 20; 21], ЮНЕСКО [27], Ради Європи та Європейської Комісії ЄС [10; 13; 26], у яких презентовано широке коло політичних документів, досліджень науковців і висновків експертів, що висвітлюють уявлення й переконання міжнародної наукової та експертної спільноти, політикуму, роботодавців, суспільства в цілому щодо тенденцій розвитку вищої освіти в контексті її перетворення на важливу складову національної та глобальної інноваційної системи.

Документом загальноєвропейського формату, у якому визначено завдання вищої освіти країн-членів Болонського клубу з позицій результативно-центрованого підходу, у тому числі показано складну сукупність знань, умінь, навичок, професійних якостей, необхідних для формування дослідницької компетентності майбутнього фахівця, є Європейська рамка кваліфікацій (European Qualification Framework EQF) [4]. Порівняльний аналіз EQF та аналогів, якими керуються в розвинених країнах інших регіонів світу, дозволяє стверджувати про наявність глобальних тенденцій у визначенні кваліфікаційних ознак, яких повинен набути випускник сучасної вищої школи.

Важливі аспекти досліджуваної проблеми представлено в документах міжнародних і національних організацій, що об'єднують провайдерів послуг у сфері вищої освіти (Асоціація європейських університетів (EUA) [12], Асоціація університетів і коледжів Канади (AUCC) [2; 3], Асоціація американських коледжів та університетів (AAC&U) [1], Міжнародна асоціація університетів (IAU) [17] тощо, а також асоціацій і мереж організацій, що контролюють якість вищої освіти (передусім – Європейська мережа забезпечення якості вищої освіти (ENQA). Протягом

останніх десятиліть цими організаціями ініційовано здійснення значної кількості програм, спрямованих на вивчення прогресивного досвіду ВНЗ країн-членів названих організацій, щодо підвищення якості діяльності вишів і підготовки фахівця інноваційного типу, здатного до успішного працевлаштування й ефективної діяльності в умовах економіки знань [11].

Цінним інформаційним джерелом для налізу досліджуваної проблеми слугують політичні й аналітичні документи урядових структур розвинених країн, у яких розглянуто стратегії реформ і модернізацій у сфері вищої освіти, спрямованих на підвищення якості діяльності вишів відповідно до потреб часу. У даному контексті потребують аналізу документи, у яких схарактеризовано завдання та механізми вдосконалення вищої освіти Великобританії в суспільстві, що навчається (Dearing Report) [24], програми запровадження зовнішньої оцінки результатів наукової діяльності британських університетів (Research Excellence Framework) [15]; шляхи перебудови освітньої діяльності університетів США на засадах дослідницько-орієнтованої парадигми (Boyer Report) [6]; особливості перебудови системи вищої освіти Австралії (Bradley Review) [23] та оптимізації механізмів формування дослідницької компетентності фахівців, необхідної для інноваційного розвитку австралійського суспільства (Research Skills for an Innovative Future) [22]; програми запровадження дослідницько-центрованої парадигми діяльності канадських вишів (ініціативи Ради міністрів освіти Канади) [8] тощо.

Предметом дослідження з означеної проблеми повинні стати й численні інтернет-сайти університетів розвинених країн, на яких представлено інституційні стратегії розвитку дослідницько-орієнтованого навчального середовища та формування у студентів дослідницьких компетентностей. Найбільш докладно, з нашої точки зору, такі стратегії викладено на сайтах британських університетів, що входять до створеного у 2006 р. за допомогою британських урядових структур (зокрема HEFCE) Альянсу навчання через дослідження (Learning Through Enquiry Alliance – LTEA) [18] та міжуніверситетського консорціуму «Центр Оновлення» (The Reinvention Center) [25] у США.

Нарешті, аналіз проблеми неможливий без звернення до численних фундаментальних і прикладних досліджень теоретиків та практиків вищої освіти, у яких проблему взаємозв'язку освітньої та наукової діяльності сучасного університету розглянуто різнобічно й системно. Певним підтвердженням такого судження може слугувати бібліографія наукових розвідок із проблеми, складена відомим британським науковцем М. Хілі (Mick Healey) [14]. Названа бібліографія включає більше п'ятисот найменувань, однак має назву «вибрані джерела», тобто насправді досліджень із цієї проблеми значно більше. У найбільш узагальненому вигляді коло проблем, що стали предметом розгляду окремих дослідників, стосується таких питань:

- підходи й аргументація різних зацікавлених сторін (викладачі, студенти, науковці, адміністрація ВНЗ, освітні політики, роботодавці) щодо взаємозв'язку освітньої та наукової складових підготовки фахівця;
- кореляція (позитивна, негативна, нульова) залучення студентів до наукової роботи та якості їх професійної підготовки;
- мета-дослідження емпіричного рівня;
- критичний аналіз методів, що використовуються в емпіричних дослідженнях кореляції залучення студентів до наукової роботи та якості їх професійної підготовки;
- методи викладання, спрямовані на залучення студентів до наукової діяльності в межах навчального процесу;
- методика організації студентських досліджень;
- вплив якості навчального процесу на результативність наукових досліджень;
- інституційні особливості (тип, місія, розмір університету) залучення студентів до наукових досліджень;
- порівняльна характеристика культури навчального процесу університетів різних країн щодо залучення студентів до наукових досліджень;
- особливості залучення до наукових досліджень студентів різних спеціальностей;
- гендерні особливості залучення студентів до наукових досліджень;
- фінансова політика у сфері вищої освіти та її вплив на можливості залучення студентів до наукових досліджень.

Отже, приступаючи до викладу проблеми, доцільною вважаємо систематизацію аспектів, що стали предметом розгляду в існуючих офіційних документах і наукових дослідженнях, а також характеристику понятійного апарату, що використовуються в джерелах.

Метою статті є: окреслення пріоритетів національних реформ систем вищої освіти розвинених англomовних країн в умовах побудови суспільства й економіки знань; характеристика національних моделей організації освітньої та наукової діяльності в розвинених країнах і понятійного апарату досліджуваної проблеми.

Методами дослідження є системний аналіз документів і наукових розвідок досліджуваної проблеми, за допомогою якого виявлено широку сукупність можливих аспектів її розгляду; термінологічний аналіз, що став у нагоді у процесі з'ясування сутності підходів, що використовуються в університетах різних країн до вирішення проблеми розвитку взаємозв'язку освітньої та наукової складових підготовки фахівця.

Виклад основного матеріалу. Пошуки шляхів розв'язання проблеми взаємозв'язку освітньої та наукової діяльності вищої школи сягають часів виникнення так званого гумбольдтського університету, тобто середини

XIX ст., коли відомий німецький державний та освітній діяч, філолог і філософ Вільгельм фон Гумбольдт розробив і втілював у життя концепцію дослідного університету. Університет, згідно з В. фон Гумбольдтом, повинен бути закладом, що має на меті надання фундаментальної наукової освіти, яка супроводжується науковими пошуками викладачів і студентів; місцем, де відбувається формування енциклопедично освіченої, мислячої, моральної особистості. Модель дослідного університету вперше, як відомо, було реалізовано в діяльності Берлінського університету, згодом її було покладено в основу побудови дослідних університетів у США.

Модель університету як закладу, що надає фундаментальну наукову освіту, домінувала в переважній більшості країн до 60-х рр. XX ст., коли актуальними стали тенденції масовізації вищої освіти та диверсифікації типів вищих навчальних закладів. З цього часу вища освіта перестала виконувати виключно функцію формування соціальної та інтелектуальної еліти. Перед ВНЗ було поставлено завдання підготовки кваліфікованих керівників виробництва епохи науково-технічного прогресу. За таких умов вища школа перетворилася на «фабрику знань», що займається підготовкою фахівця як виробничої функції зі стандартним набором професійних компетентностей. У 80–90-х рр. XX ст. з розвитком інформаційного суспільства та суспільства знань зростає усвідомлення потреби підвищення ефективності діяльності системи вищої освіти для забезпечення глобальної конкурентоздатності національної держави. Університет перетворюється на важливу складову національної інноваційної системи та «трикутника знань» (knowledge triangle), що забезпечує інноваційний розвиток національної наукоємної економіки. Характерними для цього часу стали звернення урядових структур і громадських організацій до проблем якості вищої освіти, зокрема до проблем удосконалення навчального процесу. Наведемо конкретні приклади на підтвердження цієї констатації.

Важливим результатом дискусії щодо вдосконалення діяльності американських університетів стала в кінці 90-х рр. XX ст. доповідь комісії Е. Бойера «Оновлення базової вищої освіти» (Reinventing Undergraduate Education) [5]. Комісія, створена Фондом Карнегі, окреслила десять напрямів модернізації бакалаврської освіти в дослідницьких університетах відповідно до потреб суспільства знань. Головними з них стали такі: перетворення дослідницько-базованої освіти на стандартну практику вищої школи; надання навчанню студентів інтердисциплінарного інтегрованого дослідно-базованого характеру починаючи з перших днів здобуття освіти в університеті; творче використання ІКТ у навчальному процесі; створення умов для розвитку у студентів навичок усного та письмового мовлення, творчого мислення, співпраці та координації зусиль у команді; розвиток тьюторської системи керівництва навчальною та науковою діяльністю студентів; поєднання викладацької та дослідницької

діяльності університетською професурою [5]. Зазначимо принагідно, що кількома роками раніше, у 1990 році Е. Бойер сформулював власне бачення пріоритетів діяльності викладачів сучасного університету. До таких пріоритетів американський науковець включив: 1) наукова робота, що має на меті отримання нових знань; 2) інтеграція вже існуючої інформації міждисциплінарного або міжтематичного характеру в рамках однієї навчальної дисципліни; 3) поширення знань за межами університету у формі експертної діяльності; 4) викладання, що передбачає постійне осмислення й удосконалення змістової та процесуальної його складових [5, 16–25]. Як бачимо, дослідницький підхід, згідно з Е. Бойером, повинен бути поширений на всі аспекти діяльності викладача вищої школи: наукову методичну, експертну, викладання. Такий підхід можна вважати необхідною передумовою розвитку дослідницько-орієнтованої парадигми підготовки майбутніх фахівців в університеті.

Доповідь Е. Бойера викликала неабияку зацікавленість не тільки в дослідних університетах, але й у інших типах ВНЗ США та низки інших країн. Пізніше Комісія фонду Карнегі опублікувала ще кілька доповідей, у яких був поданий аналіз змін, що відбувались у вищій освіті згідно із запропонованим комісією Бойера планом дій (*Reinventing undergraduate education: three years after the Boyer Report (2002), Eight Years after Boyer: Ten Indicators of Excellence in Undergraduate Education (2006)* та ін.). Більше того, після оприлюднення Доповіді Бойера в США набув значного розвитку рух за оновлення базової вищої освіти на засадах дослідно-орієнтованої парадигми. З 2000 р. функції організаційної основи цього руху виконує міжуніверситетський консорціум, що має назву «Центр Оновлення» (The Reinvention Center). Його членами є понад 65 дослідних університетів, які утворюють разом єдину наукову громаду, що активно взаємодіє у вирішенні проблем надання вищої освіти дослідницько-орієнтованого інноваційного характеру.

У сучасній історії британської вищої освіти звернення до проблем поєднання освітньої та наукової активності членів університетської громади сягає 60-х рр. ХХ ст., а саме Доповіді Роббінса (Robbins Report), згідно з якою в університетах і прирівнюваних до них коледжах сучасних технологій (Colleges of Advanced Technology) належало збалансовано займатися навчальною та науковою діяльністю, розвивати загальні пізнавальні вміння, професійні навички, культуру та громадянські якості майбутніх фахівців [7]. Наступним глибоким і системним урядовим документом із питань розвитку вищої освіти стала Доповідь Дерінга (Dearing Report) 1997 р., у якій конкретизовано завдання розвитку вищої освіти в умовах побудови суспільства знань [24]. У розділі доповіді, що мала назву «Підтримка досліджень та наукової діяльності» було сформульовано цілі, задля яких слід здійснювати наукові дослідження в закладах вищої освіти. До таких цілей належать: збільшення суми людських знань; збагачення інформа-

ційного забезпечення навчального процесу; генерування знань і винаходів, що повинні слугувати покращенню добробуту нації та якості життя кожної людини; створення середовища, сприятливого для надання якісної освіти й розвитку наукової активності студентів [24].

Посиленню уваги до якості наукової діяльності викладачів британських вишів слугувало запровадження, починаючи з 2004 р., розробленої фінансовим відомством Міністерства освіти Великобританії (HEFCE) Нормативів оцінювання результатів дослідної діяльності університетів (Research Assessment Exercise), що згодом, з 2009, отримало назву Рамка оцінювання якості наукового результату (Research Excellence Framework).

Ще одним прикладом державного документу, у якому розглянуто стратегічні пріоритети розвитку вищої освіти, є так званий «Огляд Бредлі» (Bradley Review), повна назва якого – «Трансформація австралійської вищої освіти» (2008). До важливих завдань перебудови системи вищої освіти Австралії в аналізованому документі віднесено оптимізацію змісту навчальних дисциплін і методики викладання відповідно до інтересів студентів, формування сприятливого для якісного навчання середовища, забезпечення студентам доступу до необхідних для навчання сервісних послуг, а також можливості неформального спілкування з викладачами та колегами-студентами в межах єдиної навчальної громади [23, 10]. Важливим завданням університетів, спрямованим на інноваційний розвиток економічного потенціалу країни, у документі визначено дослідницьку та інноваційну діяльність, підготовку кваліфікованих кадрів науковців-дослідників [23, 11; 22].

Порівняльний аналіз цільових пріоритетів розвитку вищої освіти, сформульованих у розглянутих вище американських, британських та австралійських урядових документах, дозволяють дійти висновку про зумовленість звернення до проблем якості вищої освіти та приділення суттєвої уваги побудові навчального процесу на засадах дослідницько-орієнтованої парадигми об'єктивними потребами формування у студентів компетентностей, необхідних для успішного функціонування в суспільстві знань.

Підходи європейського співтовариства до визначення компетентностей випускника вищої школи, що відповідають регіональним стандартам якості вищої освіти, відображено у Європейській рамці кваліфікацій (ЄРК). Перелік компетентностей, які належить сформувати на різних етапах навчання у вищій школі, представлений у Дублінському дескрипторі ЄРК [4]. Він слугує переконливим свідченням необхідності дослідницько-орієнтованої спрямованості навчального процесу. Уже на етапі бакалаврського циклу освіти у студента повинні бути сформовані: навички критичного осмислення теоретичних знань у професійній сфері; здатність до формулювання власних суджень і їх аргументації у процесі дискусії; готовність до прояву новаторства у вирішенні складних і непередбачуваних проблем у професійній галузі

роботи або навчання; творче ставлення до розробки проектів та прояв ініціативи в процесі управління ними; уміння оперативної взаємодії з колективом у складних ситуаціях.

Рівень магістерської підготовки, згідно з вимогами ЄРК, передбачає формування таких складових професійних компетентностей: уміння творчо використовувати новітнє знання у професійній сфері з метою обґрунтування та практичного застосування власних ідей; діагностувати результати досліджень у фаховій сфері шляхом інтеграції знань з різних галузей і висунення нових гіпотез в умовах обмеженого інформаційного забезпечення; демонструвати лідерські якості та інноваційні підходи до роботи й навчання в незнайомому, складному та непередбачуваному середовищі, що потребує розв'язання проблем шляхом урахування численних факторів впливу, які взаємодіють між собою; аналізувати стратегічні перспективи роботи команди [4].

Аналіз представленого вище переліку вмінь випускників вищої школи, що сформульований як стандарт для ВНЗ країн-учасників Болонського процесу, ще раз підтверджує основну тезу нашого дослідження – необхідність активізації взаємодії навчальної та наукової діяльності університету в підготовці фахівця.

Далі звернемося до характеристики національних моделей організації взаємодії освітньої та наукової діяльності, представлені відомим фахівцем у галузі теорії вищої освіти, голландським науковцем Е. де Веертом, на Міжнародному колоквиумі «Дослідження та викладання: усунення поділу?» [9]:

– *інтегрована модель* (Німеччина, Австрія, Італія), у межах якої ідея дослідного університету В. фон Гумбольдта знайшла подальший розвиток. Вищі навчальні заклади гармонійно поєднують навчання студентів і наукову діяльність. У названих країнах усі університети ведуть активні наукові пошуки, однак існують і неуніверситетські наукові товариства (академії), (наприклад, товариства ім. Макса Планка, ім. Фраунгофера, ім. Гельмгольца, ім. Лейбница в Німеччині), які мають значний науковий потенціал і здобутки діяльності;

– *модель інституційного відокремлення наукових досліджень* (Франція, Норвегія, країни пострадянського простору), у рамках якої наукова діяльність є пріоритетом спеціалізованих дослідних інститутів (академій). Наприклад, у Франції аналогом вітчизняної академії наук виступає Національний центр наукових досліджень, НЦНД (Centre National de la Recherche Scientifique, CNRS). НЦНД є найбільшою французькою науково-дослідною організацією, що об'єднує державні установи, які спеціалізуються в галузі прикладних і фундаментальних досліджень, і координує їх діяльність на національному рівні. НЦНД перебуває під адміністративним наглядом Міністерства вищої освіти та наукових

досліджень (Ministère de l'Enseignement supérieur et de la Recherche) і об'єднує 10 інститутів та близько 200 лабораторій. Службовці НЦНД не займаються викладацькою діяльністю, у той час як викладачі університетів зобов'язані поєднувати як викладання, так і наукові дослідження;

– *інституційно диференційована модель* (США, Велика Британія, Канада). У країнах, для яких характерним є пріоритет здійснення наукових досліджень в університетах, існує глибока диференціація ВНЗ. За класифікацією Карнегі існують кілька категорій дослідницьких (докторських) університетів, що мають висококласне матеріальне й кадрове забезпечення для наукових досліджень, і навчальні (магістерські) університети, що займаються переважно навчальною роботою, однак зобов'язані конкурувати між собою та з вишами більш високого статусу за грантове фінансування наукових програм. У названих країнах існують і неуніверситетські спеціалізовані наукові установи, що функціонують у промисловій і бізнесовій сферах та здійснюють переважно прикладні дослідження, а також громадські наукові центри;

– *модель внутрішньо-інституційного розподілу* академічних і дослідницьких функцій в університетах (Массачусетський технологічний інститут (США), університет Твенте (Нідерланди) та ін.). Такий розподіл функцій існує у великих дослідних університетах із високорозвиненою науковою інфраструктурою. У наукових інститутах і лабораторіях дослідних університетів працює персонал, який займається суто науковою діяльністю та не займається навчальною. Викладачі ж у навчальних структурах університетів зобов'язані і викладати, і займатися науковими дослідженнями.

Розглянуті національні моделі організації освітньої та наукової діяльності університетів мають глибоке історичне коріння, пов'язане з культурою національної вищої школи. Жодна з цих моделей не є ідеальною в сучасних умовах, про що свідчать документи реформ вищої освіти, схарактеризовані вище.

Розв'язанню проблеми взаємозв'язку освітньої та наукової діяльності ВНЗ слугують численні інституційні стратегії, суб'єктами розробки яких виступають університети та їх структурні підрозділи (факультети інститути, коледжі, школи). У цілому університети, структурні підрозділи й окремі кафедри виявилися значно більш ініціативними та гнучкими в трансформації своєї академічної культури відповідно до вимог часу, ніж політики у здійсненні «тектонічних зсувів» на рівні національних освітніх систем.

У розробці нових стратегій побудови навчального процесу використовується широка сукупність концептуальних підходів, аналіз яких стане предметом нашого подальшого дослідження. У межах даної статті подамо короткий термінологічний компендіум із проблеми дослідження. Загальна ідея взаємозв'язку навчальної та дослідної роботи в підготовці фахівця формулюється в англомовних дослідженнях із використанням

таких термінів: *teaching-research linkages*, *teaching-research connections*, *teaching-research nexus*, *teaching-research synergy* та деяких інших.

Різні підходи до побудови навчального процесу у вищій школі на засадах залучення студентів до наукового пошуку визначаються в англomовних дослідженнях, як правило, з використанням таких термінів:

- *research-informed teaching* – навчальний процес, побудований із залученням інформації щодо результатів новітніх наукових досліджень, у тому числі й досліджень конкретного викладача;
- *research-enhanced teaching* – викладання навчального предмета, програма якого збагачена інформацією про результати наукових досліджень;
- *research-led teaching* – навчальний процес, що передбачає ознайомлення студентів із методами проведення наукових досліджень у відповідній галузі знань;
- *research-linked teaching* – навчальний процес, пов'язаний зі здійсненням наукових досліджень;
- *research-infused teaching* – навчальний процес, проін'єктований науковими дослідженнями;
- *research-based teaching* – навчальний процес, побудований на наукових дослідженнях;
- *research-oriented teaching* – навчальний процес, орієнтований на формування у студентів дослідницької компетентності.

Як бачимо, термінологічний ряд, що використовується для означення підходів до залучення студентів до дослідницької діяльності в навчальному процесі, є змістово наповненим, що означає існування значної кількості можливих варіацій, що використовуються відповідно до особливостей різних навчальних спеціальностей, типів навчальних закладів і багатьох інших детермінант академічного та поза академічного характеру.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Проблема підвищення якості вищої освіти є багатоаспектною, має різні способи й рівні розв'язання. Одним із важливих аспектів проблеми є формування у студентів компетентностей, необхідних для успішного функціонування в умовах суспільства знань. Такі компетентності включають, передусім, навички критичного мислення, висунення власних гіпотез, формулювання оригінальних суджень та їх аргументації у процесі дискусії; готовність до інноваційної діяльності у вирішенні складних і непередбачуваних проблем у професійній сфері; творче ставлення до розробки проектів та прояв ініціативи в процесі управління ними; уміння оперативної взаємодії з колективом у складних ситуаціях; навички діагностування результатів досліджень у фаховій сфері шляхом інтеграції знань із різних галузей знань та ін.

Важливим способом розв'язання проблеми підвищення якості підготовки фахівців у вищій школі є розробка та запровадження дослідницько-орієнтованої парадигми вищої освіти. На необхідність таких

змін спрямовані реформаційні програми, що ініціюються на рівні національних систем вищої освіти розвинених країн. Конкретні стратегії перебудови навчального процесу на засадах дослідно-орієнтованого підходу розроблено та втілено у широкій сукупності університетів, передусім, дослідних.

Подальші дослідження проблеми передбачають системну характеристику стратегій університетів різних типів (дослідних, навчальних) щодо запровадження дослідницько-орієнтованого підходу в навчальний процес.

ЛІТЕРАТУРА

1. AAC&U. (Association of American Colleges & Universities) Scientific Thinking and Integrative Reasoning Skills (STIRS) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.aacu.org/stirs>
2. AUCC (Association of Universities and Colleges of Canada). The Revitalization of Undergraduate Education in Canada. A report on the AUCC workshop on undergraduate education in Halifax, March, 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.aucc.ca/wp-content/uploads/2011/09/the-revitalization-of-undergraduate-education-in-canada-2011.pdf>
3. AUCC (Association of Universities and Colleges of Canada). The Value of university research. – Ottawa : AUCC, 2012. – 25 p.
4. Bologna Working Group. A Framework for Qualifications of the European Higher Education Area. Bologna Working Group Report on Qualifications Frameworks [Електронний ресурс]. – Copenhagen : Danish Ministry of Science, Technology and Innovation, 2005. – Режим доступу : http://ecahe.eu/w/index.php/Framework_for_Qualifications_of_the_European_Higher_Education_Area#Source.
5. Boyer E. L. Scholarship reconsidered: Priorities of the professoriate. Princeton, N.J: Carnegie Foundation for the Advancement of Teaching, 1990. – 160 p.
6. Boyer E. L. The Boyer Commission on Educating Undergraduates in the Research University, Reinventing Undergraduate Education: A Blueprint for America's Research Universities. Stony Brook. – NY, 1998. – 46 p.
7. Committee on Higher Education. *Higher education*: report of the Committee appointed by the Prime Minister under the Chairmanship of Lord Robbins 1961-63, Cmnd. 2154 [Електронний ресурс]. – London : HMSO, 1963. – Режим доступу : <http://www.educationengland.org.uk/>.
8. Council of Ministers of Education, Canada. Ministerial statement on quality assurance of degree education in Canada [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.cicic.ca/docs/cmec/QA-Statement-2007.en.pdf>.
9. de Weert E. *The Organisational Determination of the Teaching and Research Nexus in the 2004 Marwell Conference Presentation at the Marwell 2004 Colloquium on Research and Teaching: closing the divide?* [Електронний ресурс] / E. de Weert. Режим доступу : http://portal-live.solent.ac.uk/university/rtconference/2004/resources/de_weert_paper.pdf
10. Delivering on the modernisation agenda for universities – Education, research and innovation. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament [COM/2006/0208] final [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52006DC0208>.
11. ENQA. The concept of excellence in higher education ; ed. by Z. Olcen. – Brussels : European Association for Quality Assurance in Higher Education, 2014 – 44 p.

12. EUA. Reflections on Research Assessment of Collaborative Research between Universities and External Partners / by David Livesey, Lidia Borrell-Damian, John H. Smith. – EUA Publications, 2014. – 26 p.
13. European Commission. New modes of learning and teaching in higher education. – Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2014 – 68 p.
14. Healey M. Linking Research and Teaching: A selected bibliography [Електронний ресурс] / М. Healey. – Режим доступу : <http://www.mickhealey.co.uk>
15. HEFCE. Research Excellence Framework [Електронний ресурс]. –Режим доступу : <http://www.ref.ac.uk/>
16. Hénard F. Learning Our Lesson : Review of Quality Teaching in Higher Education / Fabrice Hénard. – Paris : OECD Publishing, 2010 – 113 p.
17. IAU. Higher Education and Research – Addressing Local and Global Needs. 13th General Conference Utrecht, The Netherlands 15–18 July 2008. – Paris : International Association of Universities, UNESCO House, 2008. – 24 p.
18. LTEA. *Learning Through Enquiry Alliance* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ltea.ac.uk/>.
19. OECD. Better Skills, Better Jobs, Better Lives: A Strategic Approach to Skills Policies. – Paris : OECD Publishing, 2012. – 110 p.
20. OECD. Assessment of Higher Education Learning Outcomes (AHELO). Feasibility Study Report. Volume 1 / Ed. by K. Tremblay, D. Lalancette, D. Roseveare. – Paris : OECD Publishing, 2012. – 269 p.
21. OECD. Higher Education to 2030. Volume 2, Globalisation. Educational Research and Innovation. – Paris : OECD Publishing, 2009. – 356 p.
22. Research Skills for an Innovative Future. – Canberra : Department of Innovation, Industry, Science and Research, 2011. – 46 p.
23. Review of Australian Higher Education. Final report [Електронний ресурс]. – Department of Education, Employment and Workplace Relations, 2008 – Режим доступу : http://www.deewr.gov.au/he_review_finalreport.
24. The Dearing Report. Higher Education in the learning society Main Report [Електронний ресурс]. – London : Her Majesty's Stationery Office 1997. – Режим доступу : <http://www.educationengland.org.uk/>.
25. The Reinvention Center [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reinventioncenter.colostate.edu/>.
26. The role of the universities in the Europe of knowledge. Communication from the Commission of 5 February 2003 – [COM/2003/58] final [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/lifelong_learning/c11067_en.htm
27. UNESCO. Trends in Global Higher Education: Tracking an Academic Revolution. A Report Prepared for the UNESCO 2009 World Conference on Higher Education / by Philip G. Altbach, Liz Reisberg, Laura E. Rumbley. – Paris : UNESCO Publishing, 2009. – 278 p.

РЕЗЮМЕ

Сбруева А. А. Проблема взаимосвязи образовательной и научной деятельности университета: анализ зарубежных исследований.

Статья посвящена анализу источниковой базы исследования, систематизации аспектов проблемы, ставших предметом рассмотрения в исследованных источниках; характеристике национальных моделей организации образовательной и научной деятельности в Вузах развитых стран, понятийного

аппарата проблемы взаимосвязи образовательной и научной деятельности университета в подготовке специалистов в условиях общества знаний. Определены целевые приоритеты реформ высшего образования развитых англоязычных стран; обобщены ключевые компетентности, формирование которых признано необходимым Европейской рамкой квалификаций высшего образования. Типологизированы субъекты, участвующие в решении рассматриваемой проблемы. Охарактеризован терминологический аппарат исследования, освещены национальные модели организации взаимодействия образовательной и научной деятельности университетов в развитых странах.

Ключевые слова: высшее образование, университет, развитые англоязычные страны, исследования, преподавания, обучения, преподаватель, студент, взаимосвязь.

SUMMARY

Sbruieva A. The Problem of Teaching-Research Linkages in the University Teaching/Learning Process: The Foreign Studies Analysis.

The article is devoted to the analysis of the investigations on the problem of teaching-research connections in the theory of higher education of the developed English-speaking countries; to the characteristics of educational policy priorities in the sphere of higher education determined by the knowledge society and knowledge economy. Different categories of sources that are most important for the study of all the levels of solving the problem of teaching-research connections in the universities (national, institutional, academic discipline) are systematized.

Analytical reports, which set targets for higher education reforms in developed English-speaking countries in the knowledge society are characterized (Boyer Report (USA), Dearing Report (UK), Robbins Report (Au)).

Key competencies, the formation of which is recognized by the European qualifications framework for higher education as standard for the need of employability are summarized (critical thinking, originality in developing and/or applying ideas, skills of research based diagnosis to problems by integrating knowledge from new or interdisciplinary fields; innovative decision-making in response to emerging knowledge and techniques; demonstration of leadership and innovation in work and study contexts that are unfamiliar, complex and unpredictable and that require solving problems involving many interacting factors; reviewing strategic performance of teams).

The national models of interaction of educational and research activities of universities in developed countries are summarized: 1) integrated; 2) concentration of research in a separate set of research institutes; 3) institutional differentiation; 4) separation of teaching and research within universities.

The terminological apparatus of investigation, including the concepts teaching-research linkages, teaching-research connections, teaching-research nexus, teaching-research synergy, research-informed teaching, research-led teaching, research-linked teaching, research-infused teaching, research-based teaching, research-enhanced, research-oriented teaching is defined.

The prospects for the next phase of the study are identified, which suggest the characteristic of institutional strategies of teaching-research linkages.

Key words: higher education, university, developed English-speaking countries, research, teaching, learning, teacher, student relationship.